

Практика Європейського суду з прав людини

ВИТЯГ ІЗ РІШЕННЯ
ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ
ВІД 8 ЛИПНЯ 1986 р.
У СПРАВІ “ЛІНГЕНС ПРОТИ АВСТРІЇ”**

9 жовтня 1975 р., через чотири дні після проведення в Австрії загальних виборів, пан С. Візенталь, Президент Єврейського центру документації, звинуватив Ф. Петера, голову Австрійської ліберальної партії, у тому, що під час Другої світової війни той служив у першій піхотній бригаді СС.

Пан Петер не заперечував того, що він був членом цього формування, але стверджував, що не був причетний до звірств, учинених цим формуванням.

Наступного дня пан Б. Крайський, канцлер, строк повноважень якого спливав, він же голова Австрійської соціалістичної партії, відповідав на запитання з приводу цих звинувачень по телебаченню.

В інтерв'ю пан Крайський заявив, що виключає можливість створення уряду коаліції Крайський-Петер, оскільки його партія отримала абсолютну більшість голосів. Однак він рішуче виступив на підтримку пана Петера і назвав організацію пана Візенталя та його діяльність політичною мафією і мафіозними методами.

Пан Лінгенс, австрійський журналіст, заявник у цій справі, опублікував у віденському журналі дві статті: 14 жовтня 1975 р. під назвою “Справа Петера (*Der Fall Peter*)” та 21 жовтня 1975 р. “Примирення з нацистами, але як?” (*Versöhnung mit den Nazis – aber wie?*).

29 жовтня і 12 листопада 1975 р. канцлер Крайський подав два приватні позови на пана Лінгенса. Він вважав, що деякі фрагменти статей є наклепом, і при цьому посилався на ст. 111 Кримінального кодексу Австрії, де сказано:

“1. Будь-яка особа, що звинувачує іншу особу в ганебності її характеру, позиції або поведінки, які суперечать честі й моральності, і за які цю особу можна ганьбити або іншим чином принижувати в очах громадсь-

* Рубрика функціонує під егідою Єдиного порталу аналітики судової практики RATIO DECIDENDI.

** Витяг із рішення Європейського суду з прав людини від 8 липня 1986 р. у справі “Лінгенс проти Австрії”, сформований Л. Сидоровою.

кості так, що це може сприйматися третьою особою, карається позбавленням волі на строк до шести місяців або штрафом.

2. Будь-яка особа, яка вчиняє такий злочин у друкованому матеріалі, за допомогою радіомовлення або телебачення чи в інший спосіб так, що наклеп став доступним для значної частини громадськості, карається позбавленням волі на строк до одного року або штрафом.

3. Особа, яка робить таку заяву, не підлягає покаранню, якщо доведено, що ця заява правдива. За злочин, визначений у пункті 1, ця особа також не несе відповідальності, якщо встановлено обставини, через які у неї були достатні підстави вважати цю заяву правдивою”.

Згідно зі ст. 112 цього Кодексу, свідчення про правдивість і добросовісність не приймаються доти, доки особа, яка зробила заяву, не підтвердить у суді правильності заяви або своєї добросовісності.

Віденським регіональним судом справа розглядалася двічі.

1 квітня 1981 р. Віденський регіональний суд прийняв рішення, в якому дійшов висновку, що канцлера Крайського було піддано критиці не як офіційну особу, а як голову партії та приватну особу, яка відчувала на собі обов’язок захистити третю особу. Звідси випливає, що він мав право розпочати переслідування у приватному порядку. Щодо правової кваліфікації дій, у яких обвинувачено пана Лінгенса, суд зазначив, що обвинувачений не навів жодних доказів її наявності щодо вислову “опортунізм низького ґатунку”. Що ж до висловів “аморальний” і “позбавлений гідності”, то наведені ним докази стосуються виключно звинувачень пана Візенталя у співпраці з нацистами, проте вони не стосуються справи, оскільки пан Крайський висунув їх після публікації статей, про які йдеться.

На думку суду, критичні зауваження пана Лінгенса сягнули далеко за межі питання нападок пана Крайського на пана Візенталя.

Суд наклав на пана Лінгенса штраф, вважаючи пом’якшувальною обставиною те, що обвинувачуваний мав намір висловлювати політичну критику щодо політиків та з політичних питань і що останні мають ставитися до наклепу з більшою терпимістю, ніж інші люди. Враховуючи добросовісність підсудного, суд не призначив матеріальної компенсації панові Крайському, але, на його вимогу, постановив вилучити оскаржені статті й опублікувати рішення суду.

Пан Лінгенс заявив, що заперечувані судові рішення є посяганням на його свободу вираження поглядів такою мірою, що це є несумісним із основоположними принципами демократичного суспільства.

Такого самого висновку дійшла Європейська Комісія з прав людини, що викладений у доповіді Комісії від 11 жовтня 1984 р. щодо цієї справи.

Натомість, на думку Уряду, покарання було необхідне для захисту репутації пана Крайського.

Однак те, що відбулося втручання держави у здійснення свободи вираження поглядів, не заперечувалося. Це стало результатом засудження заявника за наклеп Віденським регіональним судом.

Таке втручання суперечить Конвенції, якщо воно не відповідає вимогам п. 2 ст. 10.

Тому необхідно визначити, чи було втручання, передбачене законом, чи мало мету або цілі, законні з точки зору п. 2 ст. 10, і було необхідним у демократичному суспільстві для досягнення цієї мети або цілей.

Щодо перших двох аспектів Суд погодився із Комісією та Урядом.

Прикметник “необхідний” у значенні п. 2 ст. 10, передбачає наявність нагальної суспільної потреби. Договірні держави користуються певною свободою розсуду, коли зважують, чи існує така потреба, але ця свобода розсуду стоїть поряд із європейським наглядом, який охоплює як законодавство, так і рішення про його застосування, навіть якщо їх приймає незалежний суд.

Таким чином, Суд має повноваження ухвалити остаточне рішення про те, чи відповідає обмеження або санкція свободі вираження поглядів, яка охороняється ст. 10.

У зв’язку з цим Суд повинен нагадати, що свобода вираження поглядів, гарантована п. 1 ст. 10, становить одну з основних підвалин демократичного суспільства й одну з принципових умов його розвитку та самореалізації кожної особи.

Такими є вимоги плюралізму, терпимості і широти поглядів, без яких демократичне суспільство неможливе.

Ці принципи мають особливе значення, коли йдеться про пресу.

Хоча преса не повинна переступати меж, встановлених, *inter alia*, для захисту репутації інших осіб, на ній лежить обов’язок повідомляти інформацію та ідеї на політичні теми так само, як і в інших сферах, які становлять громадський інтерес. І не лише засоби масової інформації мають завдання повідомляти таку інформацію та ідеї, а й громадськість має право отримувати їх.

У зв’язку з цим Суд не може погодитися з думкою, викладеною у рішенні Віденського апеляційного суду, про те, що завдання преси повідомляти інформацію, тлумачення якої має залишатися, головним чином, за читачем.

Крім того, свобода преси дає громадськості одну з найкращих можливостей дізнатися про ідеї та позиції політичних лідерів і сформувати свій погляд на них. У більш загальному аспекті свобода політичних дискусій

лежить у самій основі концепції демократичного суспільства, якою прийнята вся Конвенція.

Відповідно, межі допустимої критики є ширшими, коли вона стосується, власне, політика, а не приватної особи. На відміну від останньої, перший неминуче і свідомо відкривається для прискіпливого аналізу кожного свого слова і вчинку як з боку журналістів, так і громадського загалу і, як наслідок, повинен виявляти до цього більше терпимості. Безсумнівно, п. 2 ст. 10 дає можливість захищати репутацію інших осіб, тобто всіх людей, і цей захист поширюється і на політиків також, навіть коли вони не виступають як приватні особи; але в цьому разі вимоги такого захисту мають розглядатися у зв'язку з інтересами відкритого обговорення політичних питань.

Оскаржувані висловлювання пана Лінгенса слід розглядати в контексті післявиборчої політичної полеміки. Як зазначив у рішенні від 26 березня 1979 р. Віденський регіональний суд, у цій боротьбі кожен використовує зброю, яка є в його розпорядженні; це зовсім не було чимось незвичайним у гарячих політичних сутичках.

Цивільна юрисдикція

ПРО КОНСТИТУЦІЙНИЙ ЗАХИСТ ПРАВ І СВОБОД ЦИВІЛЬНОГО НАСЕЛЕННЯ НА ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ У ДОНЕЦЬКІЙ ТА ЛУГАНСЬКІЙ ОБЛАСТЯХ*

У квітні 2016 р. О. звернувся до суду з позовом до виконавчої дирекції Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві і професійних захворювань України у Калінінському районі міста Горлівки Донецької області про стягнення несплаченої одноразової допомоги та щомісячних страхових виплат за період із 13 жовтня 2014 р. по 13 жовтня 2015 р., обґрунтовуючи вимоги тим, що у зв'язку зі встановленням стійкої втрати професійної працездатності відповідачем призначено одноразову допомогу, але у зв'язку з бойовими діями та початком антитерористичної операції (далі – АТО) вказану одноразову допомогу і щомісячну страхову виплату відповідач йому не виплатив.

Велика Палата Верховного Суду, перевібивши справу, вважала за необхідне, залишивши в силі рішення судів першої та апеляційної

* Витяг із постанови Великої Палати Верховного Суду від 20 вересня 2018 р. у цивільній справі № 243/3505/16-ц, провадження № 14-271цс18, сформований Л. Сидоровою.